

Vissa grupper av människor har svårare att lyckas i livet än andra. Det kan till exempel röra sig om att medlemmar av denna grupp har svårare att få tillgång till högre utbildning, bra jobb eller bostäder i fina områden än vad andra människor har. I sådana fall brukar man säga att det finns en struktur i samhället som påverkar möjligheterna för individerna i dessa grupper. En struktur kan yttra sig i vissa lågstatusgruppers låga representation inom områden med hög status, samtidigt som samma grupp ofta är överrepresenterad i de områden som i det rådande samhället anses vara lågstatusområden, och detta trots att alla individer i samhället har samma formella rättigheter och möjligheter. Framför allt brukar klass, kön och etnicitet framhållas som avgörande faktorer för vilken grupp man tillhör, och således vilka statistiska förutsättningar man har att få tillgång till högre utbildning, bra arbete och så vidare.

I en intressant artikel i *Filosofisk tidskrift* nr 1/04 argumenterar Per Bauhn emot att man ska utgå från ett grupperspektiv i moraliska och politiska sammanhang. Föreliggande artikel är en kritik av de tre huvudteserna i Bauhns artikel, och jag kommer att ta upp dem i tur och ordning. Kort sagt menar Bauhn för det första att de teoretiker som utgår från ett grupperspektiv kränker Humes lag eftersom de utifrån en beskrivning av verkligheten hävdar något normativt, nämligen att föreliggande tillstånd är ett förtryck. Bauhn anser att det på denna grund är fel att kalla en struktur i samhället förtryckande. För det andra menar han att dessa teoretiker gör något paradoxalt eftersom de å ena sidan hävdar att det inte finns några giltiga universella utsagor, samtidigt som de själva faller sådana utsagor. För det tredje menar Bauhn att alla moralteorier med ett grupperspektiv som utgångspunkt är högst moraliskt problematiska eftersom de ofelaktigt kommer att ge moraliskt problematiska implikationer när de ska omsättas i praktiken. Jag kommer att ifrågasätta och problematisera Bauhns artikel på samtliga dessa tre punkter.

1. **NORMATIV STRUKTURALISM, FÖRTRYCK OCH BROTTET MOT HUMES LAG**

Termen ”förtryck” har länge kopplats samman med en agents avsiktliga åstadkommande av ett orättvist tillstånd för en viss grupp människor, något som kan exemplifieras med apartheidregimens förtryck av svarta i Sydafrika eller kanske med männens förtryck av kvinnor i västländerna innan kvinnor juridiskt sett blev jämställda. Inom de feministiska, anti-rasistiska och kommunitaristiska traditionerna har man under en tid även använt termen ”förtryck” i en delvis annan betydelse. I stället för en agents avsiktliga åstadkommande av ett tillstånd fokuseras nu grupperns orättvisa förhållanden som en följd av strukturer i samhället. Förtryck i denna mening har således inte nödvändigtvis sitt upphov i någon despots eller illasinnad myndighets avsikter, utan består av systematiska begränsningar i grupperns möjligheter till framgång. Young beskriver denna typ av förtryck på följande sätt:

I denna utvidgade strukturella mening refererar förtryck till de omfattande och djupgående orättvisor som vissa grupper är utsatta för som en konsekvens av ofta omedvetna antaganden och reaktioner hos välmenande människor i vanligt umgänge, medier och kulturella stereotyper, och strukturella egenskaper hos byråkratiska hierarkier och marknadsmekanismer – kort sagt, det vardagliga livets normala processer. (Young 1990, s. 41)

För att skilja de båda innebörderna som termen ”förtryck” kan ha så kommer jag att benämna dem som avsiktligt respektive strukturellt förtryck.

Bauhn menar att det är fel prata om förtryck i den strukturella meningen, och för denna tes framför han två huvudsakliga argument. För det första menar han att ”förtryck” förutsätter en förtryckare, och för det andra menar han att man begår ett brott mot Humes lag om man talar om förtryck i den strukturella betydelsen. Vidare kallar han de som talar om förtryck i den strukturella bemärkelsen för normativa strukturalister, något som också kommer att förekomma i denna artikel.

1.1. *Argumentet att ”förtryck” förutsätter en förtryckare.* Att förtryck förutsätter en förtryckare är ett implicit men viktigt argument i Bauhns artikel. Denna invändning tror jag bottenar i en begreppsförvirring. Vad de normativa strukturalisterna gör är att de föreslår en ny innebörd i termen ”förtryck”, en innebörd där en agents avsiktliga åstadkommande av förtrycket inte är en nödvändig komponent. För att kunna försvara denna nya innebörd måste företrädarna för en strukturell tolkning av termen ”förtryck” visa dels att denna användning av begreppet är meningsfull, dels att det verkar rimligt att använda just termen förtryck för detta fenomen.

Ett sätt att visa att tal om strukturellt förtryck är meningsfullt är att empiriskt visa att det finns ett fenomen som ges en benämning. Cudd och Andreassen (2005) menar att normativa strukturalister vanligtvis argumenterar utifrån ett tillstånd som en grupp befinner sig i, och menar att dessa tillstånd är tillstånd av förtryck. Ofta utgår de ifrån fakta såsom olikheter i resurstillgång mellan olika grupper i ett samhälle, skillnader i tillgång till arbetsmarknaden (framför allt till de mer attraktiva arbetena), högre utbildning, bra bostadsområden, psykiskt välmående och så vidare. Young (1990) utgår från grupper som själva anser sig vara förtryckta och frågar sig vilka former förtryck kan ta. Hon tar alltså steget från att undersöka hur förtryckta grupper upplever sin situation till att säga att om man har dessa upplevelser så är man utsatt för ett förtryck. Om man resonerar på detta sätt får tal om strukturellt förtryck en empirisk och substantiell innebörd som är meningsfull.

Varför väljer då normativa strukturalister just termen "förtryck" för att beteckna detta fenomen? Varför inte välja "diskriminering" eller kort och gott "orättvisa"? Ett argument är att företeelsen ifråga är så dålig att den starkare negativa värdeladdningen i "förtryck" är passande. Så resonerar bland annat M. E. Hawkesworth (1990). Det finns dock andra argument. Young invänder exempelvis mot att använda termen "diskriminering" eftersom det är ett individorienterat begrepp. Hon menar att individorienterade begreppet sätter fokus på avvikande olämpligheter i stället för på vardagspraxis, något som missar själva poängen i detta fenomen. Därför är termen "förtryck" lämplig eftersom den just sätter fokus på vardagspraxis och grupproblematik. Vidare så verkar inte heller termen "orättvisa" vara speciellt lämplig för att beteckna det specifika fenomenet strukturellt förtryck. Ett av de tunga argumenten mot att använda termen "förtryck" för att beteckna strukturellt förtryck är som sagt att denna redan är reserverad för en annan innebörd, men det här är något som i mycket högre utsträckning gäller för termen "orättvisa". Termen "orättvisa" har en mycket lång och brokig tradition inom filosofin, och har nu på sistone kanske framför allt förknippats med Rawls teori om rättvisa. Så om man ska försöka finna en term som är "ledig" så ska man välja "förtryck" framför "orättvisa".

Slutsatsen man kan dra av detta är att de normativa strukturalisterna har rätt i att tal om strukturellt förtryck har en meningsfull innebörd, och att det verkar rimligt att använda termen förtryck för att beteckna detta fenomen. Vidare kan man sammanfatta det hela med att tanken att förtryck nödvändigtvis förutsätter en förtryckare, vilket var ett av Bauhns argument mot att använda förtryck i den strukturella meningen, bottnar i en diskussion om hur man ska definiera begreppet "förtryck". Här menar de normativa strukturalisterna att det finns ett meningsfullt

sätt att prata om förtryck som inte kräver att en agent avsiktligt ska ha åstadkommit detta tillstånd.

1.2. *Argumentet att tal om strukturellt förtryck är ett brott mot Humes lag.* Bauhns andra invändning mot att använda termen ”förtryck” i den strukturella meningen är att det är ett brott mot Humes lag att utifrån enbart deskriptiva premisser sluta sig till att något är ett förtryck. Problemet med normativa strukturella utsagor är alltså inte enligt denna invändning att de saknar deskriptiv mening, något som diskuterades i 1.1, utan att de otillbörligen innehåller ett normativt element. Att detta felslut uppstår beror på att ”förtryck” är en normativ term. Bauhn förklarar:

[N]är vi väljer att beskriva olikheter i termer av *förtryck*, så har vi gått bortom den rent deskriptiva strukturella utsagan. Påståenden av typen ”Här råder en struktur av förtryck” eller ”Detta är en förtryckande struktur” exemplifierar *normativt* strukturella utsagor. Sådana utsagor implicerar *värderingar* av strukturer eller strukturella relationer och tillför något nytt utöver det rent empiriska påståendet att en viss struktur eller strukturell relation existerar. (Bauhn 2004, s. 39)

En normativ strukturell utsaga uttrycker alltså dels en strukturell beskrivning av verkligheten, och dels en värderande attityd gentemot denna verklighet såsom den framställs i beskrivningen. Bauhn menar med andra ord att normativa strukturalister gör följande felaktiga slutledning:

Grupp X befinner sig i tillstånd A.	(Deskriptivt)
<i>Alltså:</i> Grupp X är förtryckta.	(Normativt)

Att Bauhn har rätt i att de normativa strukturalisterna skulle göra ett felslut om de resonerade på detta sätt råder det väl ingen tvekan om, men vid en närmare läsning av dessa teoretiker visar det sig att de har normativa premisser i sina resonemang. I citatet från Young som presenterades tidigare så kan man läsa att Young faktiskt hänvisar till orättvisa. Jag tar mig friheten att återge en del av detta citat en gång till:

I denna utvidgade strukturella mening refererar förtryck till de omfattande och djupgående *orättvisor* som vissa grupper är utsatta för. (Young 1990, s. 41, min kursiv).

Hur står det då till med andra teoretiker som menar att det kan finnas strukturellt förtryck? Hawkesworth, som är en feministisk teoretiker, skriver följande:

Den bristande maktjämvikten i familjen, i skolan, på arbetsplatsen, i kyrkan, tempen och synagogorna, och i de officiella statliga institutionerna är relaterade. Den manliga kontrollen över myt och ritual, över kvinnors sexualitet och

reproduktionsteknologin, över själva koncepten om maskulinitet och femininitet är medel som män använder för att sätta *orättvisa* hinder för kvinnors frihet. (Hawkesworth 1990, s. 73, min kursiv)

Också här hittar vi en normativ hänvisning i resonemanget om strukturellt förtryck. Låt mig också ta upp Alison Jaggar som definierar förtryck som "sättandet av *orättvisa* hinder för individers eller grupperns frihet" (1983, s. 6, min kursiv). Vidare skriver Yvonne Hirdman att hon vill förklara hur genussystemet fungerar eftersom att det är "den mest verkliga strategin för att underminera genusgörandets fortsatta *orättvisor*" (2001, s. 6, min kursiv). Jag tror att listan på de teoretiker som anser att dagens samhälliga strukturer är orättvisa, eller i någon vid normativ mening dåliga, kan göras lång.

Mot denna bakgrund drar jag slutsatsen att varken normativ strukturalism eller dess teoretiska företrädare begår ett brott mot Humes lag, något som grundar sig i att de hänvisar till något normativt. Däremot vill jag lägga in en brasklapp om att det naturligtvis är möjligt att företrädare för denna position i den populära debatten framför argument som bygger på felslut.

Eftersom normativa strukturalister hänvisar till normativa premisser så kan vi ställa oss frågan om dessa premisser håller. Jag tror att det är på denna grund som man kan föra en intressant och kritisk diskussion om innebörden av strukturellt förtryck. Dessutom bör påpekas att Bauhns argument även är tillämpligt på tal om avsiktligt förtryck. En upplyst despot kunde mycket väl åstadkomma ett tillstånd för en grupp människor som de skulle uppleva synnerligen tillfredsställande. Jag tror att det är på grund av exemplifieringar såsom "apartheidregimen i Sydafrika" och värdeladdade ord såsom "illasinnad myndighet" eller "gärningsman" som gör att man utan vidare är beredd att kalla företeelsen för förtryck, men även i tal om avsiktligt förtryck finns det implicit en normativ komponent.

För att sammanfatta diskussionen om avsiktligt och strukturellt förtryck så verkar termen förtryck vara ett lämpligt val för att beteckna det strukturella förtrycket. Det uppstår inte nödvändigtvis några logiska felslut om man använder termen för detta fenomen, åtminstone inte i högre grad än vad som kan inträffa om man använder denna term för att beteckna avsiktligt förtryck.

2. DEN KOMMUNITARISTISKA PARADOXEN

Det andra ledet i Bauhns argumentation mot att man ska ta hänsyn till strukturer i samhället är att han menar att det finns en paradox inbyggd i kommunitarismen. Kommunitaristerna representerar i Bauhns artikel

de som vill ge moraliska grunder till varför strukturerna i samhället bör utjämnas. Jag är dock lite kritisk till att kalla detta för den kommunitaristiska paradoxen, dels för att det är långt ifrån alla kommunitarister som har den relativistiska inställningen till moral som Bauhn förutsätter (se exempelvis Kymlicka 1995), och dels för att det rör sig om en motsägelse snarare än en paradox. På grund av detta kommer jag i stället att kalla detta för den universella motsägelsen.

I artikeln är det lite oklart vad Bauhn menar, men han har i ett svar på ett tidigare utkast av denna artikel svarat att han förstår paradoxen på följande sätt: Felet kommunitaristerna gör är att de först hävdar att det inte finns några giltiga universella moraliska omdömen (eller att alla giltiga moraliska omdömen är relativa), för att sedan själva fälla ett universellt moraliskt omdöme i nästa andetag. Denna motsägelse kan behöva ytterligare några kommentarer. Man måste skilja på två olika ståndpunkter:

- (A) alla moraliska normer uppstår ur, och kan förstås i relation till, den kultur i vilken de förekommer.
- (B) moraliska normer enbart är giltiga givet en viss kultur.

Den första av dessa två ståndpunkter är en deskriptiv utsaga om hur moraliska normer uppstår, medan den andra har ett klart moraliskt normativt inslag. Viktigt är att B inte kan följa enbart från A. En sådan slutledning skulle vara ett brott mot Humes lag.

Att A inte har något normativt moraliskt innehåll innebär bland annat att man kan säga A och därefter fälla ett universellt moralomdöme utan att vara inkonsistent. Det är däremot mer problematiskt att hävda B och därefter fälla ett universellt moralomdöme utan att vara inkonsistent. Detta beror på att det följer ur ”normer är enbart giltiga givet en viss kultur” att ”inga normer kan vara universella” (jag gör inte anspråk på att detta är en helt oantastlig slutledning). Därför måste också den universella motsägelsen formuleras i termer av B för att den ska bli rimlig, något som också gjordes ovan. Jag kommer nu att se närmare på MacIntyres och Youngs teorier för att se om den universella motsägelsen finns i dessa teorier. Att jag valt just dessa beror på att Bauhn själv framför allt hänvisar till dessa teorier.

2.1. *Motsägelser i MacIntyres teori.* Bauhn menar att MacIntyre inte kan avfärda att det finns mänskliga rättigheter eftersom att han då faller ett universellt moralomdöme, vilket han inte kan göra utan att bli paradoxal. Bauhn skriver så här:

[MacIntyre avfärdat] liberala teorier om mänskliga rättigheter med att ”det finns inga sådana rättigheter”. (Bauhn 2004, s. 45)

Först vill jag klargöra vad det är för typ av rättigheter MacIntyre syftar på. När MacIntyre (1984, s. 69) skriver ”det finns inga sådana rättigheter”, så hänvisar ”sådana rättigheter” tillbaka på något han tagit upp lite tidigare, nämligen tanken att ”det [...] vore underligt om det skulle finns [...] rättigheter sammankopplade med mänskliga varelser endast *qua* mänskliga varelser”. Med andra ord menar han att det inte kan finnas något sådant som universella mänskliga rättigheter som existerar annat än som en social konvention. MacIntyre skulle förmodligen mena att det kan vara berättigat att tala om rättigheter givet vissa kontexter, och jag finner det underligt att det här inte framgår av Bauhns artikel. Det citat som Bauhn tagit upp belägger alltså inte den tes han tillskriver MacIntyre – att det inte finns några mänskliga rättigheter.

Även om MacIntyre hade sagt att det inte finns några liberala rättigheter i den mening som Bauhn menar så hade han dock inte gjort sig skyldig till en motsägelse. Det är inte på något sätt motsägelsefullt att först hävda att det inte finns några giltiga universella moraliska omdömen, för att sedan hävda att det inte finns några giltiga universella moraliska rättighetsomdömen. Det senare är en logisk följd av det tidigare.

2.2. *Motsägelser i Youngs teori.* Young argumenterar emot ett homogent koncept om folket i en stat, eller med andra ord att alla människor i en stat kan enas om en åsikt (1990, s. 98ff). Hon menar att ett sådant koncept bidrar till förtrycket av vissa sociala grupper. Folket i en stat är inte en homogen massa utan består av många olika grupper, och föreställningen om att ett samhälle är homogent är endast möjligt om vissa grupper inte räknas med i samhället. Rousseau är ett typexempel på ett sådant resonemang. Han anser att det hos medborgarna i en stat finns en folkvilja, men menar också att medborgarna i en stat endast är fria män. Med liknande resonemang har bland annat kvinnor, judar, svarta och indianer uteslutits ur samhället genom historien. Eftersom alla inte kan enas om samma regler så kommer den dominanta gruppen att avgöra vilka regler som ska gälla, och således kan inte heller staten och dess institutioner vara neutrala. I denna linje menar Young (1990, s. 102ff) att opartiskhet inte är möjlig överhuvudtaget.

Opartiskhetens ideal uttrycker i själva verket en omöjlighet, en fiktion. Ingen kan inta en ståndpunkt som är helt opartisk och fri från känslor, helt separerad från varje partikulärt sammanhang och åtagande. (1990, s. 103)

Detta anser Bauhn utgöra första halvan av motsägelsen, alltså att Young menar att moraliska normer enbart är giltiga givet en viss kultur (det som ovan kallades för B). Jag anser dock att det här är ett typexempel på

en deskriptiv utsaga, vilket lämnar Young immun mot denna anklagelse om motsägelsefullhet.

Vi kan ändå fråga oss vad som skulle hända om det trots allt visade sig att ovanstående citat är ett uttryck för något med normativt innehåll. Låt oss också anta för ett ögonblick att Young faktiskt faller universella normativa omdömen, skulle då en logisk motsägelse nödvändigtvis uppstå?

Jag menar att det fortfarande inte är uppenbart att en motsägelse uppstår. För att belysa detta skulle jag vilja lyfta två typer av värderelativistiska ståndpunkter. Man kan skilja på generell normativ relativism och speciell normativ relativism. Enligt den första finns det en grundläggande normativ princip att man bör handla i enlighet med de värderingar som råder i ens egen kultur. Enligt den andra ska man inte lägga sig i och kritisera de moraluppfattningar som råder i andra samhällen. Bergström belyser skillnaden mellan dessa ståndpunkter med följande exempel:

Antag att jag lever i ett samhälle – t.ex. det gamla engelska imperiet – där det anses moraliskt riktigt och önskvärt att införa den egna ”civilisationen” och dess moral i andra, mer ”ociviliserade” samhällen. I så fall implicerar ju den generella normativa relativismen att jag bör göra det, men det är just vad den speciella normativa relativismen förbjuder. (1990, s. 116)

Young skulle kunna vara en anhängare av den generella normativa relativismen och ändå tillämpa sina omdömen om alla kulturer utan att vara motsägelsefull, åtminstone så länge hon gör det inom sin egen kultur. Detta tycks dock inte vara någon vidare genomtänkt position, och jag tror inte heller att Young skulle anse sig vara en anhängare av denna.

Young skulle också kunna vara anhängare av den speciella normativa relativismen som säger att det är fel att kritisera de moraluppfattningar som råder inom andra grupper och samhällen och samtidigt själv kritisera de delar av en kultur som försöker förändra på en annan kultur utan att vara motsägelsefull. Jag tolkar Young (1990, s. 58ff) som en anhängare av denna moraluppfattning, eller snarare en variant av den; nämligen att det är fel att påtvinga folk en viss kultur. Begår då Young en motsägelse när hon själv kritiserar kulturer? För det första menar jag att det inte uppstår någon logisk motsägelse om man först menar att man ska inte påtvinga någon en viss kultur, och sedan kritiserar folk, institutioner eller kulturer för att de försöker påtvinga någon en viss kultur. För det andra kan det mycket väl vara så att det är sin egen kultur hon kritiserar, vilket inte ger upphov till någon motsägelse. Det är helt godtagbart att kritisera sin egen kultur givet normen att man inte ska kritisera andra kulturer. Trots detta verkar Young ändå ligga farligt nära att vara motsägelsefull om man tolkar henne på det här sättet, och det hade varit intressant med ett klagande från Young på denna punkt. Jag tror

å andra sidan att man med en rimlig tolkning av Young kan undslippa denna motsägelsefullhet.

I Bauhns kritik ingår också att Young intar en perspektivoberoende position, vilket är omöjligt enligt hennes egen teori. Detta är alltså en annan kritik än den universella motsägelsen. Bauhn skriver att:

Young [kan] inte undvika att fälla sådana värderande omdömen som går bortom enskilda gruppers perspektiv. Hela hennes tes handlar om att vissa grupper är offer för andra gruppers förtryck. Från vilken utgångspunkt gör Young denna bedömning? Hon beskriver marginaliserade grupper och dominanta grupper från ett perspektiv som förefaller transcendera båda. Och hennes strukturalistiska tes förutsätter att hon intar en sådan extern position varifrån strukturerna kan urskiljas, beskrivas, och värderas. Men det är inte förenligt med den kom-munitaristiska analys som också hör till hennes strukturalism, och som hävdar omöjligheten av externa, perspektivoberoende omdömen. (2004, s. 44)

Denna kritik träffar inte Young. Hon utger sig visserligen för att vara en extern bedömare, men inte för att vara en perspektivoberoende sådan. Hon skriver att:

I detta verk gör jag inte anspråk på att vara varken opartisk eller genomgripande. Jag gör inte anspråk på att tala varken för alla, till alla eller om allting. (Young 1990, s. 13)

Visserligen spelar det ingen större roll att Young själv skriver att hon inte gör anspråk på att vara opartisk om det visar sig att hon faktiskt faller perspektivoberoende omdömen. Men Young tycks dock inte inta någon perspektivoberoende position. I stället försöker hon sätta sig in i olika sociala gruppers perspektiv. Hon är också noggrann med att påpeka att hon inte kan utge sig för att fullständigt förstå vissa gruppers situation, men hon kan förstå deras situation i en viss utsträckning, och denna förståelse grundar sig i erfarenheter från de kulturer hon själv har befunnit sig i – erfarenheter som hon också redogör för. Således intar visserligen Young i vissa fall en externt utvärderande position, men denna position är för den sakens skull inte perspektivoberoende, och inte heller moraliskt neutral.

3. PROBLEMATISKA IMPLIKATIONER OCH KOMPLEXA GRUPP-STRUKTURER

Bauhn menar att det finns en moraliskt problematisk aspekt med att anlägga ett alltför starkt gruppfokus eftersom man blir okänslig för det förtryck som kan utövas inom gruppen mot vissa av gruppens enskilda individer. Som exempel tar Bauhn upp att

detta kan drabba kvinnor inom traditionalistiska kulturella minoriteter där just privatsfären (hem, äktenskap, barnuppfostran) hör till det som ortodoxa krafter vill skydda mot insyn och påverkan från en mer liberal omvärld. Att tillerkänna sådana traditionalistiska grupper kulturellt definierade sär rättigheter är inte självklart något för kvinnorna inom dessa grupper att jubla över. (2004, s. 46)

Vidare diskuterar Bauhn positiv särbehandling och menar att det inom en icke-privilegerad grupp kan finnas vissa individer som är betydligt mer välbärgade och har betydligt mycket mer inflytande än andra. På samma sätt kan det finnas individer som tillhör en privilegerad grupp som uppvisar egenskaper som tyder på att de är allt annat än privilegerade. På grund av detta kan det uppkomma situationer där en privilegerad individ ur en icke-privilegerad grupp får positiv särbehandling i stället för en icke-privilegerad individ ur en privilegerad grupp. Exempelvis kan en man från en välbärgad familj med utländsk bakgrund få företräde framför en kvinna som växt upp under fattiga förhållanden men som inte har utländsk bakgrund. Bauhn skriver:

[V]år konklusion blir alltså tvåfaldigt negativ för den normativa strukturalismen. Den är såväl teoretiskt ohållbar, uppbyggd på felslut och inkonsistenta antaganden, som moraliskt problematisk i sin okänslighet för andra perspektiv än gruppens. (Bauhn 2004, s. 47f)

Bauhn tycks mena att dessa invändningar drabbar alla teorier som implicerar att man utifrån grupperns strukturella förutsättningar ska vidta vissa åtgärder. Jag kommer nu att lyfta upp tre invändningar mot Bauhns position på denna punkt.

3.1. *Komplexa gruppstrukturer.* För det första anser jag att Bauhn har gjort en ogenerös tolkning av vad anläggandet av ett gruppfokus kan innebära. Bauhn utgår i stort sett genomgående i artikeln utifrån grupptillhörighet grundad i etnicitet, men som exemplet med kvinnor inom traditionalistiska kulturella minoriteter antyder så kan även kön vara något som utgör grund för förtryck på grund av grupptillhörighet. Bauhn skriver i början av sin artikel att den strukturalistiska tesen

i ett svenskt sammanhang tillämpats framför allt på integrationsfrågor, och då handlat om att i termer av diskriminering eller förtryck beskriva etniska minoriteters svårigheter att etablera sig i proportion till sin andel av befolkningen. (Bauhn 2004, s. 32)

I och med denna blindhet för andra strukturer än de som grundar sig på etnicitet gör Bauhn det lätt för sig själv. Moderna teorier som utgår ifrån

ett grupperspektiv inkluderar allt förtryck som grundar sig i grupptillhörighet. Vanligtvis brukar åtminstone etnicitet, klass, kön och sexualitet framföras som exempel på sådan grupptillhörighet.

Utan vidare skulle en normativt strukturalistisk teori kunna hävda att det är just kvinnor med invandrarbakgrund som ska bli föremål för positiv särbehandling. Det är också Youngs intention att ge en teori som kan förklara hur hänsyn kan tas till olika faktorer såsom kön, klass och etnicitet. Hon skriver att ”i komplexa och i hög grad differentierade samhällen [...] har alla personer multipla gruppidentifikationer” (1990, s. 48). En mer komplex strukturalistisk normativ teori skulle kunna infatta riktlinjer för hur man ska väga olika strukturella förtryck mot varandra samt hur man kan väga ihop olika strukturer. Exempelvis skulle en sådan komplex teori kunna räkna ut den positiva särbehandling som är adekvat för en individ som är kvinna, invandrare och kommer från underklassen, eller vilken positiv särbehandling som är adekvat för en man som inte är invandrare, men som kommer från underklassen etc.

Jag vill dock påpeka att det inte finns något egenvärde i att göra teorin så komplex som möjligt, vilket skulle kunna innebära att man är så finmaskig och komplex att man tillskriver varje individ vissa rättigheter. Teorin ska motsvara de strukturella missförhållanden som finns i samhället, och dessa gäller vanligtvis för grupper av människor. Individer tillskrivs rättigheter utifrån andra moralteorier, något som kan kombineras med normativ strukturalism. Hur jag resonerar på denna punkt hoppas jag snart kommer att bli uppenbart. Om man tolkar normativ strukturalism på detta mer komplexa sätt anser jag att det tar udden av Bauhns argument mot positiv särbehandling.

3.2. *Bauhns invändning slår inte mot teorin i sig.* För det andra gäller Bauhns invändning inte teorin i sig, utan positiv särbehandling. Bauhn menar att positiv särbehandling är moraliskt problematisk eftersom det i någon mening kan gynna fel person. För att hävda att detta resonemang med nödvändighet slår mot den normativa strukturalismen i sig så måste det vara så att den normativa strukturalismen med nödvändighet implicerar positiv särbehandling. Detta är inte fallet. Vad den normativa strukturalismen implicerar är att något borde göras för att förändra de orättvisa strukturerna. Vad man ska göra åt dessa strukturer är en öppen fråga, även om positiv särbehandling är ett vanligt framfört alternativ. Ett annat alternativ skulle kunna vara att få samhällets institutioner att fungera mer neutralt i förhållande till de rådande maktstrukturerna, exempelvis att få kvinnors ord att väga lika tungt som mäns i rättssalen, att få hyresvärdar att inte missgynna folk med utländsk bakgrund och så vidare. Ett tredje alternativ skulle

kunna vara att försöka förändra folks inställning i vissa frågor förknippade med förtryckarproblematiken. Hur som helst så följer det inte av Bauhns argumentation att den normativa strukturalismen alltid kommer att föra med sig problematiska implikationer.

3.3. *Om deskriptiva strukturella utsagor och förtryck.* För det tredje menar jag att det i själva verket inte finns några oöverstigliga moraliska problem med positiv särbehandling, åtminstone inte teoretiskt sett. Det första ledet i denna argumentation har redan tagits, och det var att man kan ha en komplex syn på förtryckande strukturer och deras samverkan med varandra. Trots att Bauhns invändning mot positiv särbehandling inte är så stark om man tolkar normativ strukturalism på detta sätt så anser jag inte att hans invändning är helt irrelevant. Givet ett finmaskigt nät som tar hänsyn till alla relevanta strukturer så skulle det fortfarande kunna uppstå situationer då en individ som givet detta finmaskiga nät skulle komma att åtnjuta positiv särbehandling i ett visst sammanhang, samtidigt som det på ett intuitivt plan verkar mer rimligt att någon annan skulle åtnjuta denna positiva särbehandling. Alltså en situation där teorin faktiskt misslyckats med att peka ut vem som är privilegierad och vem som inte är det.

Det här är en punkt i argumentationen som kräver en viss försiktighet då missförstånd och felaktiga intuitioner lätt kan uppstå. Jag tror att det har uppstått en förvirring i begreppen privilegierad och gynnad. Denna förvirring bottnar i Bauhns redogörelse för vad en deskriptiv strukturell utsaga är. Bauhn identifierar deskriptiva strukturella utsagor med generaliseringar om skillnader i utfall, det vill säga att missgynnade grupper *rent generellt* har svårare att få högstatusjobb, har sämre levnadsstandard, sämre utbildning och så vidare.

Detta är inte nödvändigtvis riktigt, och jag tror att det här är nödvändigt att skilja på strukturers grund och strukturers uttryck. Åsa Andersson (opubl. manus, s. 15) tar upp följande exempel: Pingis har en regeluppsättning som gynnar vänsterhänta. Denna konsekvens är inte avsiktlig, det är till och med en konsekvens som hade varit mycket svår att förutse. I stället upptäcks den i efterhand vid en inspektion över statistik. Det står dock klart att om vi accepterar pingisreglerna så kommer det också att leda till att högerhänta kommer att missgynnas av dessa regler. Det här visar på att det finns en skillnad mellan vad en struktur består i, och hur den visar sig. Med andra ord påverkar strukturen *alla* högerhänta pingisspelare negativt. Samtidigt är denna struktur inte är determinerande för hur pass bra en högerhänt pingisspelare kan bli. En högerhänt pingisspelare kan bli bäst i världen, men det är svårare för en högerhänt pingisspelare att bli bäst i världen än för en vänsterhänt pingisspelare.

Resultatet av detta blir att vänsterhänta pingisspelare är överrepresenterade i världseliten, och vi kan säga att vänsterhänta pingisspelare rent generellt lyckas bättre än högerhänta pingisspelare. Men strukturen som ligger i grunden för detta faktum påverkar förutsättningarna för alla högerhänta pingisspelare negativt.

Om vi återgår till deskriptiva strukturella utsagor så kan det faktum att vissa grupper rent generellt lyckas bättre eller sämre än andra grupper botten i att det finns en struktur som påverkar *alla* i den gruppen. Vi kan alltså skilja på strukturens grund och strukturens uttryck. Strukturens uttryck går att upptäcka exempelvis genom att titta på statistik. Strukturen i sig är däremot svårare att finna. Jag har inte funnit något bra sätt att positivt bevisa att en viss grundläggande strukturell orättvisa faktiskt finns. I vissa fall kan det vara så att det utifrån det förtryckande utfallet går att peka på källan till problemet, men det är långt ifrån säkert att man alltid kan göra detta. Jag tror däremot att dessa grundläggande strukturer är falsifierbara. Även om de är svåra, och eventuellt omöjliga, att upptäcka, så har de empiriska konsekvenser. Om man hävdar att en viss förtryckande struktur finns, men det visar sig att de konsekvenser den borde föra med sig inte finns, så bör man anta att hypotesen att denna struktur finns är felaktig. Med andra ord har jag en hypotetisk-deduktiv syn på frågan om hur man ska belägga förekomsten av dessa grundläggande strukturer.

För att återgå till termerna privilegierad och gynnad så har dessa termer en mångtydig innebörd. De kan ha innebörden: (1) att en person har lyckats bra och lever ett bra liv, eller (2) att en person har haft alla förutsättningar att lyckas bra i livet, det vill säga att strukturerna i samhället gynnar denna individ. Denna senare betydelse kommer jag hädanefter att kalla ”strukturellt gynnad”.

En individ som är strukturellt missgynnad kan mycket väl lyckas bra i livet. I dessa fall är det inte så att strukturen inte finns, utan det är så att individen lyckades bra *trots* denna struktur. Young (1990) använder termen framför allt i denna andra mening, medan Bauhn använder termen i den första meningen. Målet med positiv särbehandling är, som jag ser det, att kompensera strukturellt missgynnade individer i samhället så att alla får lika goda förutsättningar att lyckas. I och med att individer blir strukturellt missgynnade på grund av grupptillhörighet så kommer även positiv särbehandling att utgå från grupptillhörighet.

Efter denna teoretiska utredning verkar det största problemet med positiv särbehandling vara att utreda hur stort det strukturella förtrycket är mot en viss grupp i ett visst sammanhang. Det är dock framför allt ett praktiskt problem, inte ett teoretiskt. Visserligen skulle det kunna vara ett praktiskt problem som eventuellt inte kan lösas till perfektion;

men även om detta skulle vara fallet så vill jag ställa frågan på sin spets: Är det rimligt att det faktum att vissa individer kommer att få åtnjuta positiv särbehandling, fast de i någon mening egentligen inte borde få det, en bra anledning till att vi inte överhuvudtaget ska göra något åt de förtryckande strukturer som finns i samhället?

4. SLUTORD

Slutsatserna jag gör i denna artikel är att en utvecklad normativ strukturalism inte bygger på felslut, inte är motsägelsefullt, samt inte ger moraliskt problematiska implikationer. Däremot kan en sådan teori föra med sig praktiska problem, och jag vill därför ge ett förslag till hur den normativa strukturalismen ska kunna omsättas i praktiken. Detta förslag är att nyttan i form av ökad rättvisa en åtgärd föreslagen utifrån en strukturalistisk tes kan åstadkomma måste vägas mot de eventuella negativa bieffekter som denna åtgärd kan föra med sig. Om man här använder en komplex strukturalistisk tes så tror jag också att de negativa bieffekterna kan minimeras.

Slutligen vill jag ge Bauhn rätt i att man inte i moral och politik enbart kan utgå ifrån ett grupperspektiv. Det finns många orättvisor, brott och andra oegentligheter som utspelar sig på individnivå. Men Bauhn verkar i mina ögon först argumentera för att man inte *enbart* ska utgå från ett grupperspektiv, för att sedan dra slutsatsen att man inte ska ta hänsyn till ett grupperspektiv *överhuvudtaget*, något som jag menar både är en felaktigt slutledning och en problematisk slutsats eftersom man då ignorerar de strukturella orättvisor som finns i vårt samhälle.

LITTERATUR

- Andersson, Åsa (opubl. manus) *Power structures in social ontology*.
 Bauhn, Per. 2004. "Om normativ strukturalism", *Filosofisk tidskrift*, nr 1/04, 32–48.
 Bergström, Lars. 1990. *Grundbok i värdeteori*. Stockholm: Thales.
 Cudd, Ann E. och Andreassen, Robin O. (red.). 2005. *Feminist Theory: a Philosophical Anthology*. Oxford: Blackwell.
 Hawkesworth, M. E. 1990. *Beyond Oppression: feminist theory and political strategy*. New York: Continuum.
 Hirdman, Yvonne. 2001. *Genus: om det stabila föränderliga former*. Malmö: Liber.
 Jaggard, Alison. 1983. *Feminist Politics and Human Nature*. Totowa, New Jersey: Rowman & Allanheld.
 Kymlicka, Will. 1995. *Modern politisk filosofi: En introduktion*. Nora: Nya Doxa (Engelskt original 1990).

- MacIntyre, Alasdair. 1984. *After Virtue: A Study in Moral Theory*, 2:a uppl. Notre Dame, Indiana: University of Notre Dame Press. (1:a uppl. 1981).
- Singer, Peter. 2002. *Praktisk etik*, 2:a och utök. uppl. Stockholm: Thales. (Engelskt original 1993, 1:a uppl. 1979).
- Young, Iris Marion. 1990. *Justice and the politics of difference*. Princeton, N.J.: Princeton Univ. Press.